

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Миколайко Володимир Валерійович

**ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВОГО ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО**

Спеціальність 073 Менеджмент

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою
«Управління закладом освіти»

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: *доктор педагогічних наук, професор Кірдан О.Л.*

РЕЦЕНЗЕНТ: *доктор педагогічних наук, професор Кравченко О.О.*

Захист відбудеться *15 грудня 2022 р. о 9.00* на засіданні ЕК кафедри педагогіки та освітнього менеджменту.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі педагогіки та освітнього менеджменту, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО	10
1.1. Технології цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО як сучасна вимога та умова.....	10
1.2. Дистанційне навчання як окремих фрагмент особливої педагогічної технології застосування електронних навчально-методичних ресурсів в організації освітнього процесу в ЗВО.....	19
1.3. Основні принципи, методи та проблеми використання технологій цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО.....	26
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗВО	34
2.1. Роль освіти та науково-педагогічних працівників у цифровому суспільстві.....	34
2.2. Характеристика основних компонентів цифрової компетентності науково-педагогічних працівників та критерії визначення рівня володіння застосування технологій цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО.....	54
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО	60
3.1. Аналіз організації освітнього процесу в ЗВО та ефективності використання технологій цифрового дистанційного навчання (на прикладі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини)	60
3.2. Розроблення рекомендацій щодо удосконалення організації дистанційного навчання з використанням цифрових технологій в освітньому процесі ЗВО.....	73
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Дистанційне навчання із використанням сучасних технологій цифрового дистанційного навчання швидко набуває популярності, оскільки воно дає змогу здобувачам вищої освіти навчатися навіть в умовах повномасштабного воєнного вторгнення росії на територію України. Заклади вищої освіти (ЗВО) поступово схиляються до необхідності раціонального поєднання дистанційної та традиційної (стаціонарної) форм освіти, де одна доповнює іншу¹. Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг здобувачам освіти за освітніми рівнями відповідно до державних стандартів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)².

Дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, використовує комп'ютерні навчальні програми та створює за допомогою сучасних ІКТ інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу здобувачам освіти та здійснення спілкування між учасниками освітнього процесу³. Серед різноманітності трактувань дистанційного навчання нам імпонує визначення Р. Шарана, який розглядає дистанційне навчання як «самостійну педагогічну технологію, в основі якої лежить керована, дидактично забезпечена та контрольована самостійна робота здобувачів освіти з використанням сучасних засобів зв'язку (ПК, телекомунікаційних мереж) для навчання»⁴. Але ми також погоджуємось із думкою Є. Полат та А. Петрова, що дистанційне навчання – це «специфічна форма навчання з використанням своєрідних засобів навчання, яка має багатокomпонентну структуру, подібно будь-якій іншій системі навчання, а саме: цілі, зміст, навчальні програми для окремого типу

¹ Гуревич Р.С. Сучасні інформаційні засоби навчання / Гороль П.К., Гуревич Р.С., Коношевський Л.Л. : навчальний посібник. Київ. Освіта України, 2007. 536 с.
URL:http://ito.vspu.net/el_ppz/files/Konoshevskiy/sitn.pdf, 15.01.2021p.1.

² Гнезділова К.М., Касярум С.О. Моделі та моделювання у професійній діяльності вчителів вищої школи: Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю.А., 2011. 124 с.

³ Гриценко В., Юстик І. Використання сервісу Google Classroom для управління освітніми процесами. URL :<http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2015-10-06-06-17-54/sektsiia> 4/3930-vykorystannya-servisuu

⁴ Дистанційне навчання Polat ES. URL : <https://gigabaza.ru/doc/101024.html>

закладу освіти, методи, організаційні форми та засоби навчання»⁵ [5, с. 32]. Проте екстрене перенесення навчання у дистанційний формат в умовах пандемії Covid-19 у березні 2020 року, проведення занять онлайн протягом навчального 2020–2021 року і знову перехід на дистанційне навчання восени 2021 року через погіршення епідеміологічної ситуації в Україні має певні відмінності від правильно спланованого онлайн-навчання з урахуванням масових відкритих онлайн-курсів (МООС).

Заклади вищої освіти, що змушені працювати зі студентами дистанційно за рекомендацією Міністерства освіти та з метою зниження ризиків поширення коронавірусу, повинні усвідомлювати цю різницю в оцінці ефективності так званого «онлайн-навчання» із застосуванням цифрових освітніх технологій. Такий перехід на дистанційне навчання – вимушена міра, проте сьогодні університети вже набагато краще підготовлені до цієї кардинальної перебудови освітнього процесу, ніж це було навесні 2020 року, враховуючи рівень розвиненості інформаційної інфраструктури, забезпеченості дисциплін електронними освітніми ресурсами та готовності викладачів до використання цифрових платформ та сервісів у навчальному процесі. Але ще залишається багато невирішених проблем щодо вдосконалення якості вимушеного дистанційного навчання в екстремальних умовах.

Хоча багато ЗВО організували LMS-платформи для розміщення контенту та перевірки знань студентів та навіть надали можливість отримати доступ до безкоштовних онлайн-курсів від провідних зарубіжних університетів, розміщених на міжнародних платформах (Coursera, edX та ін.) для підвищення кваліфікації викладачів та як додатковий ресурс для саморозвитку студентів, серед головних проблем, з якими зіткнулися ЗВО під час переходу на дистанційний режим роботи, можна виділити залежність якості освіти не лише від можливостей освітніх закладів, а й від компетенцій та технічних можливостей студентів та викладачів, а також підвищене

⁵ Дистанційне навчання Polat ES. URL : <https://gigabaza.ru/doc/101024.html>

навантаження на студентів та викладачів. Тож дистанційне навчання під час пандемії все ще залишається серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу.

Серед науковців, які проводили дослідження ефективності організації освітнього процесу у дистанційному форматі, слід відзначити Т. Бейтса, М. Томсона, Р. Гаррісона, Р. Деллінга, А. Кларка, Б. Шуневича, В. Кухаренко, Г. Козлакову, О. Рибалко, І. Козубовську, Р. Шарана, О. Андрєєва, О. Малярчук, Т. Громову, П. Стефаненко, А. Хуторського та інших, а впровадження такої форми навчання, зумовленої карантинними обмеженнями, – А. Коваленко, Т. Тарнавська, Т. Полонська та інші.

Незважаючи на ґрунтовність вищезазначених досліджень та багатовекторність підходів, більш детального вивчення потребує дослідження технологій цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО, а також підбір ефективних цифрових інструментів та аналіз їх використання з метою підвищення ефективності навчання здобувачів освіти з урахуванням принципів інтенсифікації, індивідуалізації та диференціації навчання.

Мета дослідження полягає в дослідженні особливостей, принципів, методів та компонентів використання технологій цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО; аналізі організації освітнього процесу в ЗВО та ефективності використання технологій цифрового дистанційного навчання (на прикладі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини); розроблені рекомендацій щодо удосконалення організації дистанційного навчання з використанням цифрових технологій в освітньому процесі ЗВО.

Визначення головної мети дослідження зумовило необхідність розв'язання таких **завдань**:

– дослідити сутність та виокремити основні проблеми використання технологій цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО;

– проаналізувати організацію освітнього процесу в ЗВО та ефективність використання технологій цифрового дистанційного навчання Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини;

– визначити критерії та показники сформованості у викладачів вмінь проєктування цифрових освітніх технологій дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО;

– обґрунтувати та розробити рекомендації щодо підвищення ефективності управління освітнім середовищем в умовах цифрового дистанційного навчання.

Об’єкт дослідження – процес застосування технологій цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО.

Предмет дослідження - технології цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО.

Основними **методами дослідження**, які застосовувалися в роботі, є метод логічного узагальнення та порівняння, методи статистичного та економічного аналізу, інтегральний метод та анкетування, бесіда, спостереження.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні процедури аналізу та оцінювання системи управління освітньо-інформаційним середовищем, яка спрямована на визначення основних проблемних місць та недоліків; розробці ефективних та непритаманних закладам вищої освіти пропозицій щодо вдосконалення системи управління освітнім середовищем із застосуванням цифрових технологій.

База експериментального дослідження - Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Практичне значення одержаних результатів полягає в наступному: розкрито сутність «технологій цифрового дистанційного навчання» в рамках нормативних документів та наукової літератури та його технологічну платформу; організації освітнього процесу в ЗВО та ефективності використання технологій цифрового дистанційного навчання (на прикладі

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини); розроблено рекомендації щодо удосконалення організації дистанційного навчання з використанням цифрових технологій в освітньому процесі ЗВО.

Результати дослідження опубліковано у:

Миколайко В.В., Кравченко О.О. Scientific internships as a form of improving the professional skill of the scientific and pedagogical employee of the higher education institution. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип. 4. С. 42-51.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, переліку умовних позначень, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (60 найменувань). Основний текст роботи викладено на 85 сторінках. Загальний обсяг роботи – 91 сторінка.

ВИСНОВКИ

Важливий аспект цифровізації освіти пов'язаний із безпосереднім запровадженням відповідних змін у викладання та навчання окремими ЗВО. Адже цілком зрозуміло, що процес такої трансформації може суттєво відрізнитися в тому чи іншому учбовому закладі. Це, в свою чергу, викликатиме посилення диференціації університетів.

Позитивним наслідком цього може вважатися те, що, за наявності «цифрової» освіти, розшарування університетів відкриє їм унікальну можливість: вийти на міжнародну освітню арену та презентувати себе на просторі вищої освіти в Україні, а водночас і за її межами. Безперечно, наявність і доступність цифрових медіа-ресурсів підживлюють конкуренцію на національному та глобальному рівнях.

Прикладом вдало розроблених та запроваджених в освітній простір цифрових ресурсів є відкриті онлайн -курси (МООС) та відкриті освітні ресурси (OER). За допомоги цих ресурсів, студенти не лише дізнаються про певні університети, хоча б де ті знаходилися, але й мають змогу заздалегідь ознайомитися з усіма освітніми програмами, запропонованими університетами, та навіть особисто звернутися до обраних викладачів.

В багатьох країнах по всьому світу такі засоби поширення інформації вже почали використовуватися університетами як інструмент маркетингу, дозволяючи дієво використовувати потенціал диференціації закладів вищої освіти. Окрім цього, цифрові медіа, як правило, відкривають нові шляхи та пропонують вдосконалені способи інформування зацікавлених осіб про навчальні курси та дослідницьку діяльність університетів.

На сьогоднішній день веб-сайт університету та соціальні мережі вже вирізняються серед усіх інших джерел інформації найбільшим попитом з боку потенційних іноземних студентів. Попри це, багатьом українським університетам все ще бракує міжнародного веб-сайту, особливо у форматі багатомовного інформаційного ресурсу, орієнтованого на певну цільову групу, за допомоги якого були б представлені різноманітні пропозиції навчальних курсів та науково-дослідної діяльності.

ЗВО украї необхідно почати активно використовувати цифрові медіа у рамках єдиної, цілісної, виваженої маркетингової та комунікаційної стратегії, підґрунтям якої слугуватимуть програми, розраховані на конкретні цільові групи. Наявність такої стратегії надаватиме особливий статус, а також увиразнюватиме окремі заклади на національному та міжнародному ринку освіти, що призведе до вдосконалення набору абітурієнтів і персоналу.

Також позитивний вплив на позиції ЗВО може спричинити впровадження принципів проектного менеджменту. Традиційне управління відображає суб'єктно-об'єктні відношення, де суб'єкт є зовнішньою структурою відносно об'єкту, яка диктує свої команди, не враховуючи потенційну складність об'єкту та механізми його саморозвитку та самоуправління. Проектний менеджмент є спрямованим на виявлення у системі існуючих іманентних можливостей самоврядування та їх повноцінне використання.

Як вже було зазначено, використання цифрових ресурсів викладання та навчання має не лише вдосконалювати процес надання освіти, але й процес отримання знань, з боку самих студентів. Завдяки діджиталізації,

відкриваються нові шляхи запровадження персоналізованої підтримки та індивідуального підходу з урахуванням не лише здібностей, вподобань, кола наукових інтересів, але й можливостей студентів, в тому числі обмежених.

Йдеться про те, що саме цифрові ресурси навчання дозволяють здобувачам вищої освіти, які не можуть безпосередньо долучитися до звичайного навчального процесу в ЗВО, отримати доступ до вищої освіти, оскільки таким ресурсам притаманна більша гнучкість, що виражається у адаптивності та адаптованості освітньої системи.

Адаптивність як така означає, що діджиталізована система управління освітнім середовищем здатна безперервно та ефективно забезпечувати перебіг навчального процесу, попри непередбачувані зміни цілей управління, характеристик його об'єктів або зовнішніх умов організації процесу навчання. Адаптованість передбачає здатність надавати освіту широкому загалу студентів, зважаючи на їхні індивідуальні потреби і побажання, попередньо здобутий рівень освіти та навчальної компетенції, відмінність способів життя та підходів до отримання професійної підготовки.

Цифрові сценарії навчання допоможуть отримати бажану кваліфікацію не лише студентам стаціонарної або заочної форми навчання, але й студентам із сімейними обов'язками та особам з обмеженими можливостями, адже вони пропонують більш гнучку програму, дозволяючи обирати принагідний час та зручне місце для навчання. Такі освітні проекти можуть стати у пригоді також і студентам-іноземцям, особливо з країн, що розвиваються, та кризових регіонів.

Слід окремо наголосити, що успішність «цифрового» навчання студентів, позбавлених можливості традиційного денного або заочного здобуття освіти, а подеколи і навчання у віртуальних освітніх середовищах, загалом суттєво залежить від наявності відповідних супутніх ресурсів. Водночас, успішність традиційного навчання все більш залежить від процесів, які відбуваються в цифровому освітньому середовищі ЗВО, зокрема соціальних мережах.

Навіть потужна мережа інформаційних веб-ресурсів, за відсутності централізованої комунікаційної стратегії, не може убезпечити організації від формування деструктивних суспільних процесів.

Отже, ми дійшли висновку, що ЗВО необхідно приділяти увагу плануванню багатовекторної інформаційної роботи для запобігання виникненню кризових явищ. Якщо залишити заклад освіти без захисту від новітніх гібридних конфліктів, може розпочатись деградація освітнього середовища, ознакою якої є втрата суб'єктності, відхід від конструктивних цінностей академічної культури та, як наслідок, повний занепад педагогічних і наукових шкіл. Інформаційні інтервенції, які вже багато століть використовуються як засіб конкурентної боротьби, в діджиталізованому суспільстві представляють суттєву загрозу, в тому числі національній безпеці.